

İLK TİYATRO DERGİSİ: DARÜLBEDAYİ

【 】
DENİZ DEPE

**“1929’UN SONLARINDA MUHSİN
ERTUĞRUL VE ARKADAŞLARI BİR
DERGİ ÇIKARMAYA KARAR VERİRLER.
15 ŞUBAT 1930’DA DARÜLBEDAYİ
İSMİYLE ÇIKAN BU MECMUA TAM 83
SENE BOYUNCA YAŞAYACAK, 458 SAYI
YAYIMLANACAKTIR.”**

Cemil Topuzlu. **Kaynak: 11 Ocak 1933 tarihli
Cumhuriyet Gazetesi**

Darülbedayi'nin kurucusu Cemil Topuzlu Paşa'nın (1866-1958) kişisel serüveni ayrı bir hikâye. Üsküdar doğumlu, yirmi yaşında Mekteb-i Tıbbiye-yi Askeriye'den yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuş, Paris'e giderek meşhur bir cerrahın yanında asistan olarak çalışmış. Kendisi Osmanlı'da “operatör” ünvanını alan ilk hekim. Başarılı ameliyatlara o kadar meşhur oluyor ki dünyanın dört bir yanından ona ameliyat olmaya geliyorlar. Şehzadeleri, sultanları tedavi ediyor. II. Abdülhamid'in saray doktoru olarak da çalışmış. 1910'da askerlikten emekli oluyor, 1912'de de İstanbul Valisi olarak atanıyor.

Birçok hastanenin ve okulun kuruluşunda (ilk özel hastane, ilk modern çocuk hastanesi, Dişçi Mektebi, Eczacı Mektebi, doğumhane) payı var Cemil Topuzlu Paşa'nın. Modern tıp yöntemlerini uygulamaya koyması, sık sık yurt dışındaki tıp kongrelerine katılması, Tıbbiye-yi Mülkiye'nin adını Tıp Fakültesi olarak değiştirmesi gibi katkıları bir yana, Balkan Savaşı'ndaki çabaları (askerlerin tedavisi için çalışmalar başlatması, camileri kolera hastalarına tahsis etmesi, hastanelere eklemeler yaptırtması) ayrıca değerlidir. O yıllarda validir, bir yandan şehri Avrupa'da gördüğü düzene sokmaya çalışmaktadır. İmar, düzen, temizlik; yol, park, bahçe yapımı... Ama savaş vardır, ilaç için bile para zor bulunur. Bu sebeple Paşa'nın ilerici projelerinin çoğu maalesef hayata geçememiştir. Neyse ki 1914'te kurduğu Darülbedayi, bu rafa kalkmış hayallerden biri değildir.

Cemil Topuzlu, ünlü tiyatrocun André Antoine'ı (1858-1943) Fransa'dan İstanbul'a getirir. Bu girişimin İstanbul basınında hayli eleştirildiğini de söylemek gerekir. 28 Haziran 1914'te İstanbul'a gelen Antoine'dan beklenen, kurulan okulda bir yandan tiyatro bir yandan da müzik eğitimi vermesidir. Kuruluş hazırlıklarını yapan, girişimlerini yöneten tiyatrocun, 1. Dünya Savaşı çıkınca İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalmıştır.

André Antoine gidince açılış ertelenmiş ve devreye giren yardımcısı Reşat Rıdvan dikkat çekecek bir açılış töreni düzenlemeye girişmiştir. Ancak 1914 Kasım'ında Türk ve Batı müziğinden parçalarla ya-

André Antoine, 1894'ten önce.
Kaynak: Varşova Ulusal Müzesi

pılan görkemli törene rağmen kurum kısa süre sonra kapanır. Bu sırada Cemil Topuzlu Paşa da istifa etmiş ve çocuklarını tedavi ettirme amacıyla İsviçre'ye gitmiştir. Neyse ki yerine gelen İsmet Canpolat, konuyu yeniden gündeme getirir. Darülbedayi'nin hem okul hem de bir tiyatro topluluğu olmasına karar verilir ancak kurum, zamanla sadece temsiller veren bir tiyatroya dönüşecektir.

Darülbedayi 1926'ya kadar her an dağılma riskiyle karşı karşıya olan bir kurumdur. Bu süreç; birçok olay, tartışma, yönetmelik değişikliği ile tam bir bunalım dönemi olarak nitelendirilir. 1927 yılında Muhsin Ertuğrul'un yurtdışından dönüp ikinci kez Darülbedayi'nin başına geçmesiyle birlikte işler düzene girer. Özdemir Nutku, 1930'a kadar olan bu dönemi, ilk düzenli dönem, olarak niteler. 1946'ya kadar olan süreci de gelişme dönemi olarak adlandırır. Darülbedayi mecmuası işte bu düzenin ve gelişmenin ürünüdür.

1929'un sonlarında Muhsin Ertuğrul ve arkadaşları bir dergi çıkarmaya karar verirler. 15 Şubat 1930'da *Darülbedayi* ismiyle çıkan bu mecmua tam 83 sene boyunca yaşayacak, 458 sayı yayımlanacaktır. "Tiyatro döneminde her on beş günde bir çıkar" ifadesi yayın hayatı boyunca geçerli olamamış, kimi zaman aylık kimi zaman da yılda bir sayı olarak yayımlanmıştır. Dergi için ayrıca özel sayılar da hazırlanmış; piyes tanıtımı, turne bilgileri, temsili yapılacak piyeslerle ilgili makaleler gibi içeriklerden oluşan ekler de basılmıştır.

Mecmuanın *Darülbedayi* olan isminin 60. sayıda (Ekim 1935) *Türk Tiyatrosu* olarak değiştiğini de hatırlatmak gerekir. 427. sayıda da *Şehir Tiyatrosu Dergisi* adını alan mecmua, 445. sayıda tekrar *Türk Tiyatrosu* adıyla

la çıkmaya devam edecektir. Son sayısı ise Ekim 2013'te çıkmış ve böylece uzun yıllar süren serüvenin sonuna gelinmiştir.

Darülbedayi mecmuasının sorumlu müdürü Neyyire Neyir'dir.¹ Cumhuriyet Matbaası'nda basılan ilk sayının fiyatı 10 kuruş olarak belirlenmiş, bu ücret 1950'ye kadar da değişmemiştir. İlk sayının yazarları İ. Galip Arcan, Lütfi Ay, Ercüment Behzat, Emin Belig, Muhsin Ertuğrul, Selim Kudret, M. Kemal Küçük, Paul Morand ve Arthur Sackheim olarak sıralanabilir. İlk sayfadaki "Niçin Çıkıyoruz?" başlıklı yazı da derginin amacını açıklar:

Avrupa tiyatrolarının hepsinde resmî program namı altında birer küçük kitap satılır. Bu kitapçıklar tiyatronun mevkiine, servetine göre

Darülbedayi'in, ilk okuma kurulu üyeleri. Oturanlar (soldan sağa): Emin Bülent, Mehmed Rauf, Abdullah Cevdet, Ahmed Hâşim, Tahsin Nâhid, Andre Antoine, Abdülhak Hâmid, Rıza Tevfik, Yahya Kemal, Yakup Kadri; ayakta: Âsım Bey ve mütercim Bedî Bey. Kaynak: İslam Ansiklopedisi

¹ Asıl adı Münire Eyüp (1902-1943) olan Neyyire Neyir, ilk kadın oyuncularımızdan biridir.

“KONFOR, IŞIK VE TEMİZLİĞE KAVUŞAN TİYATROYA ARTIK “ŞUURLU BİR TEKNİK VE İNTİZAM”IN HÂKİM OLDUĞU SÖYLENİR. AKTÖRLER İÇİN ODALAR, ZENGİN BİR AKSESUAR DEPOSU, PROFESYONEL BİR IŞIK DÜZENİ, BİNE YAKIN ESERDEN OLUŞAN BİR KÜTÜPHANE, ZENGİN BİR KOSTÜM BÖLÜMÜ... YAPILAN YENİLİKLERDEN SADECE BİRKAÇIDIR. ARTIK SEYİRCİLER ZAMANA RİAYET ETMEKTEDİRLER, SUFLÖR SAHNEDEN GÖZÜKMEZ, DEKOR DEĞİŞİRKEN İZLEYİCİYE GÜRÜLTÜ GİTMEZ, BEZ DEKOR YERİNE DÜNYANIN DİĞER TİYATROLARINDAKİ GİBİ TAHTA DEKORLAR KULLANILIR.”

Darülbedayi'nin açılış programı. Kaynak: İslam Ansiklopedisi

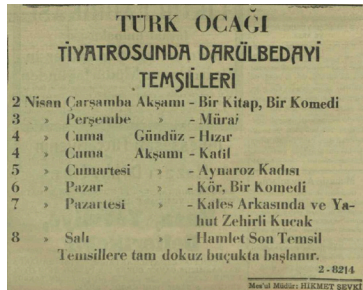
şık ve zengindir. Bunların içerisinde sanatkârların resimleri, temsil edilen eserin hususiyeti ve tiyatro hakkında bazı istifadeli yazılar vardır. Bu Avrupa şehirlerinde ayrıca müstakil tiyatro gazeteler neşredildiği için umumi tiyatro hareketlerinden bu küçük risalelerde pek az bahsedilir. Yalnız Almanya'nın büyük tiyatroları olup da, tiyatro gazeteleri olmayan şehirlerinde bu resmi programlar adeta bir resimli mecmua zarafet ve zenginliği ile çıkar, mesela Frankfurt A. M. şehrinin resmi tiyatrolarının programı başlı başına bir tiyatro ve edebiyat mecmuası gibidir.

Memleketimizde bir tiyatro mecmuasının eksikliği, dünya tiyatro hayatı hakkında malumat alınabilecek me'hazlerin yokluğu Darülbedayi'nin resmi programı mahiyetinde olmak üzere çıkan bu mecmuaya bu eksiklikleri de tamamlamak vazifesini yükledi. Gittikçe çoğalan tiyatro alakasını bu suretle daha genişletmek ve dünyanın her tarafında çıkan tiyatro mecmualarından istifadeli görünen

yazıları resimlerle beraber naklederek seyircilerimizi dünya tiyatrosundan haberdar etmek istiyoruz.

Eskiden tiyatro dahilinde yalnız oynanan eserin rol taksimini gösteren bir program vardı. Şimdi bunun yerine resimli ve istifadeli bir mecmua çıkarıyoruz, bununla bir eksikliği tamamladığımız kanaatindeyiz.

İlk sayıda M. Kemal'in "Üç Senelik Adımlar" başlıklı yazısı, 1927'den sonra yapılan değişiklikleri özetler niteliktedir. Darülbedayi'nin nasıl düzene girdiği, nereden nereye geldiği buradan izlenebilir. Konfor, ışık ve temizliğe kavuşan tiyatroya artık "şuurlu bir teknik ve intizam"ın hâkim olduğu söylenir. Aktörler için odalar, zengin bir aksesuar deposu, profesyonel bir ışık düzeni, bine yakın eserden oluşan bir kütüphane, zengin bir kostüm bölümü... yapılan yeniliklerden sadece birkaçıdır. Artık seyirciler zamana riayet etmektedirler, suflör sahneden gö-

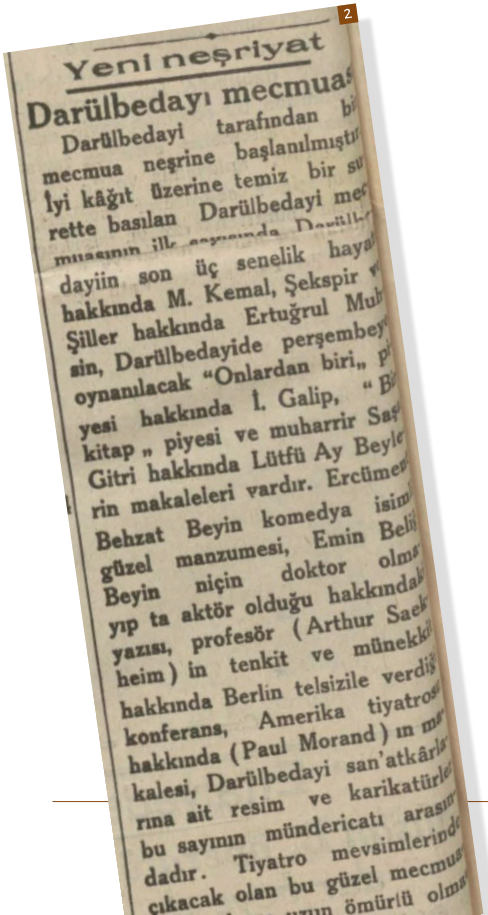
1 Nisan 1930 tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nden.

25 Şubat 1930 tarihli Akşam Gazetesi'nden.

zükmez, dekor değişirken izleyiciye gürültü gitmez, bez dekor yerine dünyanın diğer tiyatrolarındaki gibi tahta dekorlar kullanılır. Özdemir Nutku'nun bu dönemi nitelendirirken "düzen" kelimesini kullanması oldukça yerinde görünmektedir.

Bu sayıda Selim Kudret de dünyadaki tiyatro buhranından bahsederek *Darülbedayi*'nin dünyada olup bitenleri sıkı takip ettiğini gösterir. Bilhassa Paris'te bir buhran yaşandığından, senede iki üç tiyatronun kapandığından, oyunların uzun süre sahnede

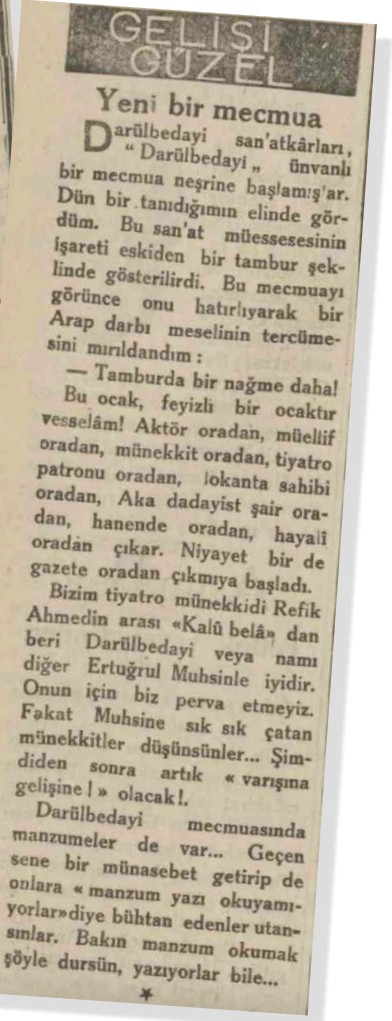
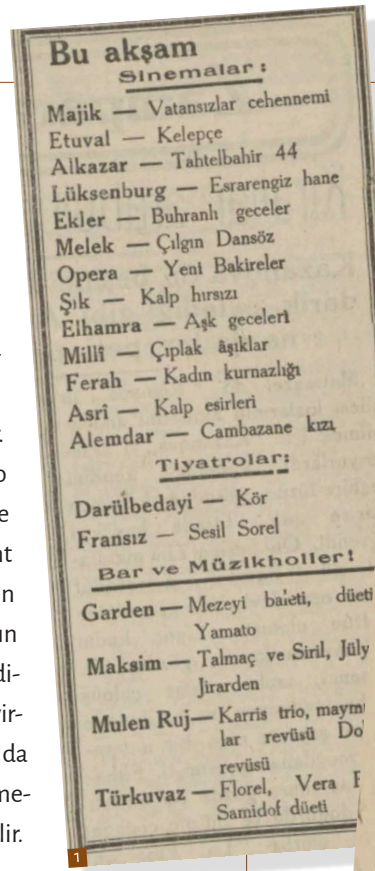
kalamadığından bahseder. Dergideki iki çeviri tiyatro yazısı da kurumun bir gözünün dünyayı takip ettiğini gösteren diğer bir emaredir. Aynı zamanda tiyatro hakkında bir şiiri de yayımlanan Ercüment Behzat, ilk sayı için Arthur Sackheim'in Berlin telsiziyle verdiği bir konferansı çevirmiştir. L. A. imzasıyla da Paul Morand'dan "Amerikan Tiyatrosu" çevrilir.

Şüphesiz bu sayının en dikkat çekici yazısı Muhsin Ertuğrul'un "Shakespeare ve Schiller" yazısıdır. Darülbedayi'nin Shakespeare ve Schiller oynamasına dair gazetelerde çıkan eleştirilere oldukça sinirlendiği görülen Ertuğrul'un üslubu çok serttir: "Şekspir'e dil uzatan bir bunaktır, Şiller'e söz söylemeye kalkan bir cahildir, onları mazur görünüz." Dil uzatmakla suçladığı isimleri de "bizden değildir, bizim değildir" diyerek dışlar.

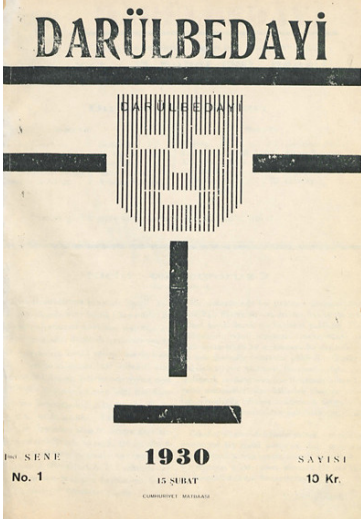
Bu yazı, Akşam Gazetesi'nde Selâmi İzzet tarafından aynı sertlikle karşılık bulacaktır.² "Şekspir'in Şiller'in dehasını kabul etmeyen bir Türk'e 'Türk değildir' diyen Türk değildir." diyerek o da Darülbedayi cephesini dışlar.

"DARÜLBEDAYİ'NİN SHAKESPEARE VE SCHİLLER OYNAMASINA DAİR GAZETELERDE ÇIKAN ELEŞTİRİLERE OLDUKÇA SINIRLENDİĞİ GÖRÜLEN ERTUĞRUL'UN ÜSLUBU ÇOK SERTTİR: "ŞEKSPİR'E DİL UZATAN BİR BUNAKTIR, ŞİLLER'E SÖZ SÖYLEMEYE KALKAN BİR CAHİLDİR, ONLARI MAZUR GÖRÜNÜZ."

²Selâmi İzzet, "Shakespeare ve Schiller", Akşam, 25 Şubat 1930, s. 8.

¹16 Şubat 1930 tarihli Vakit Gazetesi'nden, ²17 Şubat 1930 tarihli Vakit Gazetesi'nden *Darülbedayi* mecmuasınının çıkışına dair haber, ³18 Şubat 1930 tarihli Vakit Gazetesi'nden.

Darülbedayi'nin 1. sayısının kapağı.
Kaynak: İBB Kütüphaneleri (katalog.ibb.gov.tr)

Polemiğin bir geçmişinin olduğu açıktır. Muhsin Ertuğrul'un *Resimli Ay*'daki yazısını gündeme getirir, onun etrafında doğan tartışmalardan bahseder. Yabancı yazarlardan alıntılar yaparak Schiller'in Almanya dışında hiçbir memleket tarafından benimsenmediğini, Shakespeare'in kahramanlarının da milleti vahşete tahrik ettiğini söyler.

Darülbedayi'nin daha ilk sayıdan polemige yol açmasının yanında, R. V. imzasıyla bir de cevap yazısı yayımlandığını görürüz. 6 Şubat 1930 tarihli Milliyet Gazetesi'nde İ. Necmi'nin *Fazilet Kuklası* piyesi hakkında yazdığı tenkide "Bu Ne Tezat" diyerek karşılık verilmiştir.

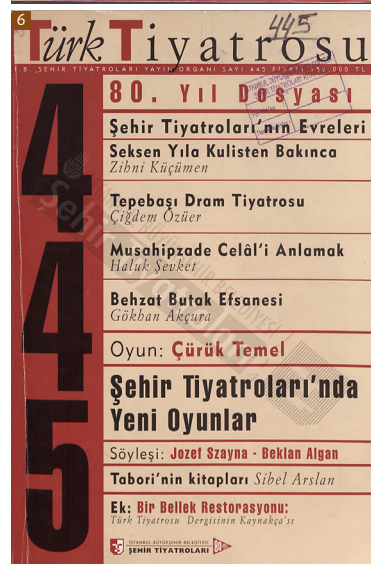
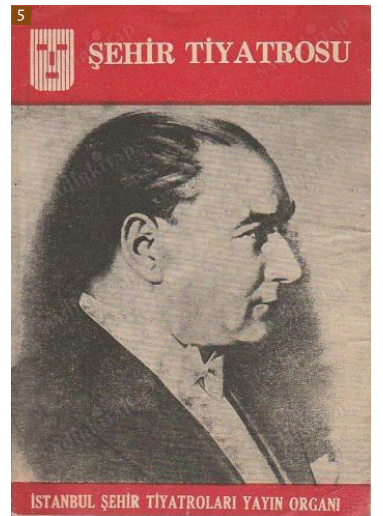
Fotoğraflar, oyun programları, gelecek piyeslerin duyurusu gibi bölümlerin de olduğu derginin polemige yol açan bir diğer içeriği de son sayfadaki anket bölümüdür. "Darülbedayi Müdavimleri İçin" başlığı altında altı soru, "Tiyatro Eleştirmenleri İçin" başlığı altında da dört soru sorulmuş ve cevapların tiyatronun önündeki posta kutu-

suna atılması istenmiştir. Seyircilere hangi eserleri beğendikleri, hangi yerli ve yabancı eserleri sahnede görmek istedikleri, beğenmedikleri eserlerin hangileri olduğu ve beğenmemeye sebepleri, oyunların daha erken başlaması hakkında ne düşündükleri sorulmuş ve *Darülbedayi*'nin daha başarılı olması için önerilerde bulunmaları istenmiştir. Eleştirmenlere ise hangi eserlerin temsil edilmesini, hangilerinin çevrilmesini istedikleri sorulmuş, onlardan listeler göndermesi temenni edilmiştir.

Bu anketler Akşam Gazetesi'nin 19 Şubat 1930 nüshasında hem Vâlâ Nurettin hem de Hikmet Feridun Es tarafından gündeme taşınır. Vâ-Nû, yazısında önce derginin çıktığını duyurur ve çıkış amacının "müessesenin aleyhine dönen umumî hissiyata mukabele eylemek" olduğunu iddia eder. İronik bir dille kaleme aldığı yazısında kendisini anketin muhatabı gördüğünü söyler ve böyle bir anketin tiyatronun işlerine başkalarının müdahalesini kısmen kabul anlamına geldiğini düşünür. Eleştirmenin bu yazıdaki amacı böyle bir anketin yapılıyor olmasına tepki göstermektir. Muhsin Ertuğrul için "diktatör" der, anketlerin niyetinin de "muhallif münekkitleri çürük tahtaya bastırmak" olduğunu iddia eder. Hikmet Feridun'un yazısında da anket meselesi eleştirilmektedir. *Darülbedayi* hakkında daha önce de *Uyanış* mecmuasının bir anket yaptığını söyler. Cevaplardan biri olarak da aynı gün çıkan Vâ-Nû'nun yazısını işaret eder. Muhsin Ertuğrul'un, ikinci sayıda hem "Shakespeare

⁴ Derginin 60 sayısının kapağı; *Darülbedayi*'nin ismi *Türk Tiyatrosu* olarak değişiyor. ⁵ Derginin 427 sayısının kapağı; *Türk Tiyatrosu* ismi *Şehir Tiyatrosu* olarak değişiyor. ⁶ Derginin 445 sayısının kapağı; derginin ismi tekrar *Türk Tiyatrosu* oluyor. ⁷ Derginin 458. ve son sayısının kapağı, Ekim 2013.

Kaynak: İBB Kütüphaneleri (katalog.ibb.gov.tr)

ve Schiller” yazısı hem de anketler etrafında dönen polemiklere yine aynı sert üslubuyla cevap verdiği görülecektir.

Dönemin gazeteleri ve dergilerinde çıkan çeşitli yazılar, Darülbedayi'nin de derginin de o yıllarda gündemde olduğunu gösterir.

Sürekli ve düzenli dergi yayınıyla, kurumun idari işleyişi, gelir ve gider durumu, oyun programı gibi gelişmeler başta olmak üzere bünyede gerçekleşen hareketlilikler herkesle paylaşılmıştır. [...] Dergi ikinci olarak, hedefkitle ile bağ kurulmasının aracı olmuştur. Dönemin iletişim koşulları dikkate alındığında, derginin hayati bir iletişim hizmetini yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Yayınlanan anketlerde seyircilere, oynanacak oyunlar, bu oyunların içeriği ile ilgili sorular sorulmuştur. Bu iletişimle, seyircinin istekleri de dikkate alınarak, bu oyunların hangi günler ve saatlerde oynanacağı konusunda fikir

29 Mayıs 1930 tarihli Vakıf Gazetesi'nden.

alınmıştır. [...] Bir diğer örnek çocuk tiyatrosudur. Bu konuda bir farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Çünkü konu, dikkat çekecek ölçüde gündemde tutulmaya çalışılmıştır. Dergide bir çocuk sayfası oluşturulmuş, bu sayfada Darülbedayi'deki çocuk tiyatrosunun gelişim süreci aktarılmıştır. Anadolu seyircisine ulaşabilmek, kazanç sağlamak amaçlarıyla yaz dönemlerinde düzenlenen bu etkinlik, dergide bir ortaklık zemini olarak sunulmuştur. Dergi, her yılın turne programı, gidilecek vilayetleri ve programla ilgili bilgileri verdiği gibi aynı zamanda halkın gösterdiği ilgiyi, yerel devlet yetkililerin gösterdiği desteği de vurgulamıştır. Toplumla, diğer kurumlarla ve devletle ortak bir algının oluşmasına yönelik bir söylem geliştirilmiştir.³

İlk tiyatro dergimiz Darülbedayi/Türk Tiyatrosu'nu ilerleyen yıllarda birçok müstakil tiyatro dergisi takip etmiştir. Neyyire Ertuğrul'un *Perde ve Sahne'si* (1941-1944), Küçük Tiyatro (1947-1948), Turhan Dilligil'in İzmir'de çıkardığı *Tiyatro* (1947-1950), Şevket Rado'nun *Küçük Sahne'si* (1951-1956), Engin

Cezzar'ın *Tiyatro Dergisi* (1966-1968), Günay Akarsu'nun İstanbul'da çıkan *Tiyatro'su* (1970-1979), Neşe Altınel'in *Sahne'si* (1981)... Elbette bu dergilerin sayısı artabilir. Belli ki dergi, her zaman tiyatronun kalbinde bir yerlerdedir. Ekim 2023'te çıkmaya başlayan *Krom Sahne Sanatları Dergisi* de bunun en yeni göstergelerinden biri değil midir?

İlyas Dirin, "Kültür-Sanat-Edebiyat-Tiyatro-Musiki ve Folklor Dergileri (1929-1990)", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S.1 (Ocak Haziran 2009), s. 223-283.

Melih Yiğit, *Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Tiyatrosu Dergisinin İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Kurumsallaşmasındaki Rolü* (1930-1950), Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.

Nurten Çetin, "Cemil Topuzlu Paşa", Atatürk Ansiklopedisi (<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cemil-topuzlu-pasa-1866-1958/>)

Özdemir Nutku, "Darülbedayi", İslam Ansiklopedisi (<https://islamansiklopedisi.org.tr/darulbedayi>)

Özdemir Nutku, *Darülbedayi'den Şehir Tiyatrosuna*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

Rümeysa Kaboğlu, *Darülbedayi/Türk Tiyatrosu Dergisi Sistematik İndeksi*, İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

³ Melih Yiğit, *Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Tiyatrosu Dergisinin İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Kurumsallaşmasındaki Rolü* (1930-1950), Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019, s. 77-78.

DENİZ DEPE

1987, Ankara doğumlu. Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mezunu. Yeni Türk Edebiyatı alanında 2014'te yüksek lisansını, 2019'da doktorasını tamamladı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmakta, çeşitli akademik ve edebî dergilerde yazı ve öyküler yayımlamaktadır.